

- 1820 – 4. februára sa Tereze Novotnej a Jánovi Panklovi narodila dcéra Božena.
– Po svadbe sa Panklovci usadili v Ratibořiciach, na panstve kňažnej Kataríny Vilemíny Zaháňskej, kde bol Ján Pankl kočšom.
- 1824 – matka zapisuje Barunku do školy v Českej Skalici.
- 1825 – do rodiny prichádza Mária Magdaléna Novotná, matka Terézie Panklovej, predobraz slávnej Babičky.
- 1830 – končí Barunka Panklová školu v Českej Skalici.
– Koncom leta odchádza na dovozdelanie a výchovu do Chvalkovic, k Augustínovi Hochovi, správcovi tamojšieho zámku.
- 1833 – návrat do Ratiboříc.
- 1837 – 12. septembra sa Božena Panklová vydáva za recipientu Josefa Němca a odchádza s ním do Červeného Kostelca.
- 1838 – v auguste sa Němcovcom narodil syn Hynek.
- 1839 – v októbri sa narodil druhý syn Karel.
- 1841 – v júni sa narodila dcéra Bohdanka.
- 1842 – sa Němcovi po Josefovi, Kutnej Hore, Litomyšle a Polnej, kam J. Němca prekládali, presťahovali do Prahy. Němcová sa tu stýka s poprednými českými vzdelancami a vlastencami, okrem iných s dr. J. Cejkom, dr. V. Staňkom, B. Nebeškým, Bohuslavou Rajskou, F. Cejnkovským, K. Havlíčkom-Borovským, K. J. Erbenom...
– narodil sa syn Jaroslav.
- 1844 – vznik prvých prozaických prác – umelých rozprávok.
- 1845 – je Josef Němec povýšený na komisára finančnej stráže II. triedy a preložený do Domažlic. Chodsko a tamojšia ľudia pôsobia na spisovateľku veľmi inšpiratívne.
- 1850 – koncom jesene odchádza Josef Němec do Uhorska.
– Božena Němcová s deťmi sa sťahujú do Prahy.
- 1851 – prvá cesta Boženy Němcovej na Slovensko.
- 1852 – druhá cesta Boženy Němcovej na Slovensko. Z Balászkych Darmot, kde pôsobil jej manžel, navštívila mnohé slovenské mestá, okrem iného aj Banskú Bystricu. Tu sa stretla so slovenským buditeľom J. Franciscim-Rimavským. Jeho „povesť“ sa stali prameňom slovenských rozprávok Boženy Němcovej.
- 1853 – odchádza Božena Němcová s deťmi znova na Slovensko.
– 19. októbra umiera najstarší a najnadanejší syn Hynek.
- 1854 – Božena Němcová začína písať Babičku.
- 1855 – štvrtá cesta Boženy Němcovej na Slovensko. Tu sa liečila na Šliach, navštívila Zvolen, Radvaň, Banskú Bystricu, kde sa opäť stretla s Franciscim. V Brezne navštívila G. Zechintera-Laskomerského, Jána Chalúpku, v Hornej Lehotě Sama Chalúpku, ktorý jej dal niektoré ľudové balady, zbierku povier a rozprávok.
– Josef Němec je prepustený zo služby a penzionovaný.
– Posledné roky života, napriek mimořádnemu pracovnému vypätiu, sú pre Boženu Němcovú rokmi veľkých existenčných zápasov.
- 1861 – Božena Němcová podpíše s knihtačiarom Antonínom Augustom zmluvu o vydaní zobrazených spisov. Za jej života však vychádza iba jeden.
- 1862 – 21. januára Božena Němcová po ťažkej chorobe umiera. Za jej rakvu kráča národ.

LITERÁRNE DIELO BOŽENY NĚMCOVEJ

- 1845 – Národné báchorky a povesti
1846 – Rozprávky
1852 – Baruška
1855 – Babička (Obrazy z vidieckeho života)
– Divá Bára
– Štyri doby
– Sestry
– Rozárka
– Výklad histórie
1856 – Chyža pod horami
– Podhorská dedina
– V zámku a podzámku
– Chudobní ľudia
1857 – Obrazy zo života Slovákov
– Dobrý človek
1858 – Slovenské rozprávky
– Z Darmot na Šliach
1859 – Pán učiteľ
1862 – Zbrané spisy

V MLADÝCH LETÁCH VYŠLO

- Výber z diela 1953
Rozprávky 1954, 1958
Babička 1955, 1968, 1986
V zámku a podzámku 1959
O Smoľčikovi 1964
Kráľ času 1965, 1974, 1980
Chyža pod horami a iné poviedky 1962, 1973
Divá Bára 1977
Podhorská dedina 1980
O dvanástich mesiacikoch 1986

VO VYDAVATELSTVE PRAVDA VYŠLO

- Zlatá kniha rozprávok
Strieborná kniha rozprávok

Zoznam autorov a vystavených ilustrácií

František Blaško
ilustrácie ku knihe Divá Bára. 1973. Perokresba.

Štefan Čpín
ilustrácie ku knihe Strieborná kniha rozprávok. 1969. Akvarelovaná perokresba.

Štefan Čpín
ilustrácie ku knihe Zlatá kniha rozprávok. 1972. Akvarelovaná perokresba.

Alojz Klíma
ilustrácie ku knihe slovenských rozprávok Kráľ času. 1965. Koláž a akvarel. (Majetok SNG)

Viera Kraicová
ilustrácie ku knihe Babička. 1965. Koláž. (Majetok GMB)

Ján Ondříška
ilustrácie ku knihe Divá Bára. 1968. Mastný pastel.

Katarína Ševelová – Šuteková
ilustrácie ku knihe O dvanástich mesiacikoch. 1986. Akvarel.

Vydala Správa kultúrnych zariadení MK SSR, Bratislava 1990
Zodpovedný za vydanie: Ing. Pavol Straka, riaditeľ
Odborná spolupráca: Gita Kordošová, Elena Slobodová
Grafický dizajn: Peter Hudák
Náklad: 500 ks
Vytlačila Pravda, TK KSS, TZP, závod 01, Štúrova 4, Bratislava
Fovolenie: NVB 1798/7

Měmccová dětem

Malá Barunka Panklová, budúca Božena Němcová, mala živú povahu, hlavu plnú rozprávok a túžbu po voľnej prírode. Toho sa jej hojne ušlo v rozkošnom ratibořickom údolíčku, v domci zvanom Staré bieličko, odkiaľ bolo iba skok do mlyna, na pole, do hory, či ku kamarátke Kristle Ceplovej, k splavu na riekečke Úpe s neodmysliteľnou Viktorkou, ale aj do zámku krásnej a vznešenej pani kňažnej. Malebné okolie i obyvatelia Ratiboříc zo zámku i podzámku zamestnávali myseľ citlivého dievčatka a ono ich vstrebávalo ako vyprahnutú pôdu životodarný dažď. Ale najväčším zážitkom, najmilovanejšou osobou, oporou a zároveň zdrojom podivuhodných príbehov i múdreho poučenia, bola babička.

Bolo to jednoduché a zároveň záračné. Začalo to jedného, zdaniho celkom obyčajného dňa. Matka Tereza, štyri drobné deti, na čele s najstaršou pátrouťou Barunkou a dvoma psami, podchvíľou vybiehajú k ceste, idú si oči vyvíť, netrpelivo vyzerajú otca s povozom. Konečne z voza zostupuje žena v bielej plachtičke, v roľníckom odevu. Deti obdivujú tmavý kožíšok, nasnatú zelenú sukňu lemovanú širokou stuhou, maľovanú truhlu, čudujú sa zvráskavenej tvári...

Tak vošla Magdaléna Novotná do údolia, ktoré dnes nesie meno babičkino, a zároveň do srdca svojej vnúčky, aby už nikdy viac z neho nevyšla. Zo sna o babičke vzrástol nesmrteľný obraz ženy z ľudu „Babička“. Pravda a básne o stratenom detstve. Roky babičkinho pobytu na Starom bieličke boli rozhodujúce pre duševný vývoj budúcej poečky. Všetko krásne a čisté v spisovateľkinej duši pramenilo práve z týchto dojmov.

Detstvo a šantivá mladosť končia vo chvíli, keď sa krásna Božena Panklová vydáva za uradníka Josefa Němca. Pre rakúskych nadriadených je pokrokové a český zmýšľajúci Josef nepohodlný, nuž ho prekladajú z miesta na miesto, z mesta do mesta. Božena Němcová, celkom tak ako Marský z rozprávok soľ nad dŕotom, O dvanástich mesiacikoch, či princ Bajaja, nastupuje cestu plnú ústrkov, strádania a chudoby, ale aj spoznavania mnohých ľudí, boja, kde na konci čaká víťazstvo. Víťazstvom Boženy Němcovej je jej drahá „Babička“, ku ktorej sa malí i veľkí už vyše sto rokov vraciame, aby sme po ruskom dni spochybni v staroniknom láskyplnom objatí, je to pán učiteľ z rovnomennej poviedky, nespútaná Bára, prekrásne rozprávky a mnohé ďalšie postavy a postavičky. Diela Boženy Němcovej sú presladené úctou k človeku, pochopením a láskou. Vniete z nich optimizmus a viera v dobro, ktoré spisovateľka nikdy nestralila a ktoré nám ako tie najväčšie „rozprávkové“ poklady odkázala.

ELENA SVOBODOVÁ

ČERTÍK

Bolo to v zime a chumelilo sa, akoby perinu roztrhol, ale dedinské dievčence ponáhľali sa aj napriek nepohode na svoje každodenné priadky k sedliakovi Matejovi. Kým sa usadili, prišli aj chlapi a usalášili sa pri kachľiach, kde sedela Beta, najstaršia domáca slúžka. Čože sa tí chlapi na Betu tak prívetivo usmievajú a líškajú sa jej? Beta má v sebe čaro, ktorým nielen chlapcov, ale i dievčence k sebe väbí, lebo vie rozprávať najviacej a tých najkrajších rozprávok naširoko-nadaleko.

A Beta si odkašľala, pomkla si kolovrátkom bližšie k sebe a potom sa opýtala mládeže, čo by im dobre padlo, či dačo smutné, či veselé, alebo dačo strašné. Dievčence si žiadali veselú rozprávku, ale chlapi mali mimoriadnu chuť na strašidelnú rozprávku. A ako to už býva, ženy museli ustúpiť a bolo rozhodnuté, že sa najprv strašná a potom veselá rozprávka porozpráva.

„Tak vám teda budem rozprávať o jednom černokňažníkovi, ako citoval čerta a chcel, aby mu pokladov naznašal, a ako si čert prídre po jeho dušu.“

Iba po týchto slovách dala sa Beta do poriadneho rozprávania. Čím ďalej rozprávala, tým to bolo strašnejšie, dievčence zabúdali na pradenie, bližšie sa k sebe pritlačali, chlapcom vyhasli fajky a tí, čo sedeli pri svetníku, nezbadali, že smolnice dohorievajú.

Beta práve vraví: „Bola to noc tmavá a búrlivá, keď černokňažník po prvý raz čerta volal. Jedenásta bila, keď vzal starú, železom obitú knihu z almary, na trojnožke prichystané uhlie podpálil a kriedou trojkráľovnu na dlážke kruh okolo seba

naznačil; potom vybral zo záhrenia akési kadidlo, ktoré na uhlie hodil, tu línec z uhlia ružový a belasý plamienok vyšľahol. Keď to spravil, roztvoril knihu a začal od konca pospätiky čítať. Len čo prečítal pol strany, zafíčí mu čosi kolo uší a zvonku ozve sa ľahký dupot.“

„Nič ste nepočuli?“ opytujú sa dievčence – všetko zmlkne. „Pánboh s nami a zlé preč!“ V pitvore čosi dupká a nie je to noha ľudská – ide to bližšie, cupká to, dupká, beda, už je to dnu a tam to prská!

„Chváľ každý duch Hospodina,“ prežehnáva sa Beta, ale dievčatá ako plaché srny sa v okamihu ocitli bližšie pri chlapcoch. Ale aj tí sa zľakli a nevedia, čo robiť. Strašidlo vonku dupoce, prskoce, ale do izby nevojde.

„Ech, čo sa budeme báť, čert to nie je, lebo by vošiel do izby, hybajte pozrieť, čo je to,“ hovorí najsmelší chlapec.

Dievčatá prosili, aby nikam nešli, ale oni ich tíšili, a keď jeden rozsvietil smolnicu a pobral sa

k dverám, šli všetci chlapi za ním. Dievčence od strachu na pec skákali, a kam ktorá mohla, tam sa skryla.

Vtom si ten smelý chlapec dodal guráže, odrazu otvoril dvere, ale v tej chvíli mu vietor zahasil smolnicu a strašidlo sa jedným skokom ocitlo v izbe. To bolo kriku a hrmotu! Strašidlo pováľalo všetky kolovrátky a praslice a surovo medzitým vyčítalo. Chlapi utekali do neďalekej krčmy po gazdu Mateja, ktorý tam občas s kmotrom richtárom, mlynárom a kostolníkom hrával mariáš.

„Čože sa porobilo, že tak chytro z priadok idete, vari vás dievčence nevyhnali?“ smiali sa im sedliaci, keď sa hrnuli do dvier.

„To nie, ale čosi inšie sa nám prihodilo, prišiel medzi nás čert, alebo už čo, ideme po kmotra kostolníka, aby vzal dačo svätené a šiel s nami,“ a ešte dopodrobna rozprávali, ako a čo sa stalo.

Gazda, ktorý nebol poverčivý, sa odrazu, ako by mu čosi svitlo, nahlas rozosmial.

„Nesmej sa, kmotor,“ napomínal kostolník.

„Ja je pod slnkom zázrakov, na ktoré ľudský um prísť nemôže, a táto vec nie je len z ničoho nič.“

„Tak chytro utekaj a dones voľačo, pred čím by ten čert ušiel!“

Gazda nečakal na kostolníka, sám šiel vopred a niesol lampáš. Aj všetci z krčmy šli s ním.

Keď procesia prišla k dverám gazdovstva, tu začal nejeden tajne zažehnávať, ale otvoril sa báli, to musel spraviť gazda. Matej rezko priskočil, dvere dokorán otvoril a hlasno vyzýva kmotra kostolníka, aby šiel za ním. No len čo sa ozval, vyskočilo strašidlo z izby, kmotra, ktorý mu stál v ceste, zvalilo, a keď si na dvore poskočilo pri gazdovi zastalo a obtieralo sa okolo neho.

„Več som si hneď myslel, že ten čert nie je nikto iný, iba môj vraník,“ smial sa Matej a dvíhal kmotra. Paholok zabudol zatvoriť stajňu, a keďže žriebä nebolo uviazané, vybehlo si na dvor a zvyčajnou destičkou utekalo do izby, kde obvyčajne dostalo kúsok chleba. Ale tentoraz prišlo veľmi nevhod.

Chlapi sa ponáhľali do izby pozrieť sa, či dievčence ešte žijú; tie boli schúlené na peci a niekoľko ich bolo za posteľou. Od strachu, čo prestáli, všetky vydesené. Najhoršie bolo Bete.

Bledá, roztrasená zasa sedela na lavici a vzdychala: „Spaste dušu, takú úzkosť som ešte nikdy nezažila! Do najdlhšej smrti, aj keby ste si kľakli, nebudem o ňom rozprávať, nech mi pánboh ráči odpustiť, ani ho nechcem menovať.“

Hoci jej gazda údajného čerta dovedol a všetci sedliaci tvrdili, že ich žriebä vystrašilo, ona si húdla svoje, lebo vraj na svoje zdravé oči videla, že to malo rohy a že tomu šiel z papule a z očí oheň.

Vysmiali sa jej a nechali ju tak. Ešte dlho si o tom hovorili a jeden druhému sa smiali; žriebätko od tých čias nevolali inak iba „čertík“.

Skritovaná postiečka z výberu Chyža pod horami, preložil Gabriel Rapoš